

I R O D A L O M.

Egy unitárius hitvilága. Irta Hall Alfréd, az Unitárius és Szabad Keresztény Egyházak Általános Egyesületének elnöke. Angolból fordította Dr. Kiss Elek unitárius teol. akad. tanár. 84 oldal. Az „Unitárius Evangélium” könyvsorozatának I. száma. Ára 30 L. Kapható a fordítónál Kolozsvárt. Grafik Record 1933.

Unitárius egyházunkban sokszor hangzik panasz amiatt, hogy akik az egyház jóvoltából idegen nyelv megtanulásához hozzájutottak, ezt az előnyt nem használják az unitárius gondolkozás irodalmi uton való ismertebbé és népszerűbbé tételére. Különösen Angliában és Amerikában az egyház révén tanult ifjú papjaink azok, akik mintha szándékosan összebeszéltek volna, úgy szólva semmi jelét nem adják annak, hogy olyan kulturnyelvnek a birtokában vannak, melyen a legtöbb unitárius szellemű könyv vagy tanulmány jelenik meg. Nem igyekeznek a remélhetőleg magasabb képzést és szélesebb látókört, melyet nemcsak az egyén, hanem a köz javára is szereztek, azoknak is javára fordítani, akiknek Erdély határán túl alig volt módjukban megfordulni, nyelveket tanulni, kultúrát megismerni. Az unitárius gondolkozás fejlődéséről s általában az unitárius szellem haladásáról, újabb nyilvánulásairól kisebb-nagyobb tanulmánynak a közreadása vagy csak egy-egy újabb könyvnek az ismertetése már arról tenne bizonyosságot, hogy a kivételes szerencsében részesült akadémista ezen az uton szerzett több tudását nem kizárólag a magáénak tekintti, hanem erkölcsi kötelességének érzi azt a köz javára is értékesíteni.

Amilyen lehangoló nagyobb számban levő ifju akadémistáinknak önmagukban való szellemi elzárkózása, éppen olyan örömmel és elismeréssel kell üdvözlönnünk Dr. Kiss Elek teol. akad. tanárnak buzgóságát, egyházával és az unitárius gondolkozással szem-

ben érzett szellemi kötelességteljesítését, mellyel részint eredeti, részint fordított művekké ajándékozta meg a nyilvánosságot. Nem szólunk most arról, hogy választása a fordításoknál mindig szerencsés-e, de meg kell és meg akarjuk becsülni azt a jóakaratot és munkakedvet, melyről már nem egyszer tett bizonyosságot. Jelen esetben előre kijelentjük, hogy amikor Hall Alfrédnek, a neves angol unitárius írónak és igen előkelő helyet betöltő egyházi férfiúnak „Egy unitárius hitvilága” c. könyvének a lefordítására vállalkozott, választása szerencsés volt s az unitárius szellemi életnek is jó szolgálatot tett.

A fordításhoz Dr. Varga Béla teol. akad. tanár irt a könyv értékeit igen nagy elismeréssel méltán hangoztató előszót. Szerző is irt előszót a könyvhöz, melyből megtudjuk, hogy nem egészen új műről van szó, hanem ez tulajdonképpen egy több év előtt más címen megjelent könyvének némi átírása és kibővítése. Örvidenünk kell, hogy ez az újabb kiadás magyar nyelven is megjelent, mert nemcsak a hit főbb kérdéseire ad megvilágosító feleleteket, hanem elfogultságtól mentes módon, unitárius emberhez illő szabadelvű felfogással a vallásos gondolkozás minden lehető vonatkozását felöleli. Figyelme kiterjed a történelmi fejlődésre, ami a teljesebb megértéshez hozzátartozik, az idők folyamán létrejött helyes és helytelen vallásos irányzatokra, reámutatva az okokra, melyek a fejlődés különböző irányait előidézték. Szerző a tárgyalást mindjárt azzal a váddal kezdi, mit ellenfeleink olyan szívesen szegeznek az unitáriusok mellé, hogy az unitarizmus a tagadásban fejt ki erejét. Kimutatja, hogy ép az ellenkezője igaz. Az unitarizmus a haladó emberi gondolkozással teljes összhangban levő hitfelfogásánál fogva nem a tagadás, hanem az állítás vallása. Magunk részéről ehhez a megállapításhoz csak azt fűzzük hozzá, hogy a tagadást is természetesnek kell tartani, ha a többi vallások lényegével szemben valamely hitfelfogás a józan gondolkozás útján olyan messzire haladt előre, hogy tagadni kénytelen, amit mások állítanak, a saját érdekük védelmére még mindig csökönyösen ragaszkodva a kevesebb ismerettel bíró és kevésbé haladó szellem idejében létrejött régies felfogáshoz. Hall Alfréd röviden, de meggyőzőleg bizonyítja, hogy az unitarizmus határozott formában tanítja eszméit. Az unitarizmus ellen felhozni szokott említett vád cáfolása után reámutat arra, hogy az

unitárius hitfelfogás különböző helyeken és időben miként kezdődött, miként fejlődött a reformációig s azon túl is. Természet-szerűleg első sorban és nagyobb részletességgel az angliai unitárius hitfejlődést tárgyalja, de megemlíti a magyar, lengyel, holland, amerikai stb. unitárius mozgalmakat is. Azután rendre veszi s mindig csak röviden, szószaporítás nélkül a hitet Istenre és az emberre vonatkozólag; a teológusok felfogását Jézusról és Pálról; nem hallgatja el, hogy pl. a protestáns teológusok többet foglalkoztak Pállal, mint Jézussal s így többet a hittel, mint a szeretettel. A biblia s abban az Isten egysége és a szentháromság, a kijelentés s a magasabb kritika, Jézus embersége s a csodák, feltámadás és megtestesülés, emberi haladás, lelkiismeret, bűn, megtérés, helyettes elégtétel, az imádság, a rossz, az egyház, az istentisztelet, a szertartások stb., stb. s az ezekkel kapcsolatos részletek mind figyelme tárgyát képezik, melyeket sok volna felsorolni. Minden kérdésre nézve azt a magasabb és tisztább felfogást képviseli, amely minden elfogulatlanul gondolkozó embernek sajátja kell, hogy legyen. Befejezésül szerző felsorolja azoknak a martiroknak és hősöknek, tudósoknak és feltalálóknak, íróknak, bölcselőknek és költőknek, emberbarátoknak és szónokoknak a nevét s a kort, melyben éltek, akik Angliában és Amerikában az unitárius szellemet és gondolkozást képviselték. Sok világhírű nevet ismerünk meg ebből a névsorból unitárius vonatkozásban. Általában örömmel olvassuk, hogy milyen szép számmal voltak a világ legkiválóbb emberei közül unitáriusok.

Szerény nézetünk szerint, aki ilyen irányu, helyesen értelmezett propagandára alkalmas műveket, ha fordításban is, a nagyközönség számára hozzáférhetővé teszi, nemcsak az unitárius szellem erősítésén dolgozik, hanem általában a haladó gondolkozás számára is jó munkát végez.

Midőn a könyv magyar nyelven való megjelenésével kapcsolatban elismerésünket nyilvánítjuk a fordítóval szemben, nem hallgathatjuk el, hogy a fordítás nehézsége, a mondatoknak és kifejezéseknek kevésbé magyaros visszaadása, néhol értelmetlensége nagy hátrányára van a különben nagyon értékes, tartalmas, rövidre szabott, haladó szellemű fejtegetéseknek. Minden könyvnek, de különösen az ilyenek, melynek a különböző vallásos felfogású emberek között hivatásszerű szerepe van, stílus tekin-

tetében könnyednek, hangulatosnak, magyarosnak, lebilincselőnek kell lennie, hogy az olvasó néhány lapnak az átfutása után ne tegye le kezéből. Minden fordításnál nagyon kell ügyelni arra, hogy az idegen nyelv szavai, kifejezései, mondatai nem az eredetihez való feltétlen ragaszkodással, hanem a magyaros szellem és kifejezésmód szigorú figyelembevételével kerüljenek nyomtatás alá. E fordításnak stílusbeli kellemetlen ízét már az előszónál s még inkább a tárgyalás első fejezeténél érezni lehet. Egy teol. akad. tanárnak a tollából hasonló fogyatékoságokat mutató műnek sohasem szabad kikerülni. Az egyház tekintélye, melynek eszmevilágát tárja fel a könyv s az intézet nivója, melynek a fordító egyik reprezentánsa, tökéletesebb alkotást követel.

Amint már említettük, a fordításhoz Dr. Varga Béla teol. akad. tanár, a kiváló filozófus és író, irt előszót, ki a fordítást is az eredetivel összenézte. Annál feltűnőbb, hogy ennyi stílusbeli fogyatkozással kerülhetett forgalomba ez a sokra hivatott könyv. Új kiadás esetében ezen a bajon okvetlenül segíteni kell.

Midőn e mű tisztult unitárius szelleméért a szerzőnek s a szerencsés választásért a fordítónak ismételen elismerésünket fejezzük ki, a könyvet minden elfogulatlanul gondolkozó embernek szíves figyelmébe ajánljuk. Megérdemli a tanulmányozást. *kl.*

A Magyar Unitárius Egyház Teológiai Akadémiájának Értesítője az 1932—33. iskolai évről. Szerkesztette Csifó Salamon dékán. XXXVII. évf. 8°-adrét, 36 old. Cluj-Kolozsvár. Grafik-Rekord. 1933.

Mindig nagy érdeklődéssel olvassuk teol. Akadémiánk működéséről szóló évi értesítőt, amely rövid betekintést nyújt ezen legfőbb intézetünk szellemi műhelyébe, ahonnan várjuk a lelket, az irányítást és egy szebb jövő felé való célkitűzéseket. Mert a mi unitárius jövőnkre elhatározó befolyással van az, hogy vajjon földhözragadt, csupán az anyagiakért küzdő lelkészek, vagy felsőbbrendű hivatásuknak élő, apostoli szellemű lekipásztorok kerülnek ki belőle. A mi teol. Akadémiánk nem öncélú intézmény, hanem vallási és egyházi életünk melegágya, amely akkor tölti be hivatását, ha tudományos munkásságát a gyakorlati élet számára is tudja gyümölcsöztetni; ha nem csupán arra törekszik, hogy elméleti tudósokat neveljen, hanem önfeláldozó s a mi vi-

szonyainkhoz alkalmazkodni tudó lelkipásztorokat bocsásson ki vallásunk és egyházunk munkamezőire.

A kezünk alatt levő értesítőt *Gálfi Lőrinc* tanárnak „Határvonalak a teológia és a biblia között” című tanulmánya vezeti be, melyet az iskolai év megnyitása alkalmából olvasott fel. Az értelmes és világos fejtegetéssel megírt dolgozathból látjuk a mai teológia fogatkozásait; de részletesebb tájékoztatást vártunk volna a valódi teológia irányelveiről. Kissé merevnek tartjuk azt a határvonalat is, amelyet a biblia és teológia között von; mert hisz minden keresztény teológusnak, anélkül, hogy a bibliát mindenben magáévá tenné, egyben biblikusnak is kell lennie; mert a biblia a ker. teológiának mégis egyik elsörendü forrása.

A tanév történetével kapcsolatban látjuk, hogy az okt. 1-én kezdődött és pedig az E. K. T. és a kultuszminiszternek bemutatott tanulmányi rend alapján. A rendes tanárok mellett előadásokat tartott Ürmösi József magántanár *a falufejlesztésről*. Éneket és zenét Ütő Lajos, egészségtant Márkos György tanított. Az igazgatóságban változás nem volt; de a tanári testület egy taggal szaporodott, mert az E. K. T. Vári Albertet h. teol. tanárnak nyilvánította. Igazgatósági jegyző dr. Kiss Elek, könyvtárnok Gálfi Lőrinc, önképzőköri védnök dr. Varga Béla volt. Az öt évfolyamon együtt 26 hallgató volt, akik közül egy évközben rendes állást kapván, eltávozott. A növendékek magaviselete, egészségi állapota jó volt, azonban a kollokviumoknál egy pár esetben késedelem történt. A növendékek végezték a kolozsvári templomban a hétköznapi és a vasárnap délutáni istentiszteleteket, valamint a főgimnázium alsó osztályaiban a vasárnapi isk. tanítást. Missziói kirándulást rendeztek Tordára és Alsójárába s többen résztvettek a Kolozsvár külvárosaiban végzett missziói munkában. Angliában 2, Amerikában 1 növendék volt. Alapvizsgálatot 2 alkalommal 9, szakvizsgálatot 3 és lelkészképesítő vizsgálatot 2 növendék tett. Év végén 14 lelkészjelölt volt. Legációból, alapítványokból, segélyekből és kedvezményekből összesen 161.787 leu segélyben részesültek a növendékek. Az önképzőkör Gálfi Elek elnökle mellett szorgalmasan működött. Jutalmat és pályadíjat többen nyertek, de — sajnos — több ilyen természetű alapítvány a bankokban van, kamatozás nélkül.

Általában az értesítőt Csifó Salamon dekán ismert pontosságával állította egybe.

Magyar Protestáns Almanach 1933. évre. Nagy előkészület és lelkes munka után megjelent az első magyar prot. almanach. A külsőleg is terjedelmes mű (413 nagy 8°-adrét old.) méltó a magyar protestantizmushoz s a reáfordított szellemi és anyagi áldozatot méltán megérdemelte. Aki be akar tekinteni a magyar protestantizmus történetébe, jelen helyzetébe és szellemi műhelyének mélységébe, az olvassa el ezt a szépen kiállított könyvet, amely a ref., ág. hitv. ev. és unitárius egyházak helyzetét, azok különböző irányu hatását tárja fel szépen megírt cikkeiben. Minket elsősorban az unitárius vallás lényegét és helyzetét megvilágosító cikkek érdekelnek. Ilyent kettőt láttunk az almanachban. Az egyiket dr. Varga Béla írta „Az unitárius vallás” címen, amelyben történelmi megalapozással és filozófiai mélységgel fejti ki az unitárius vallás alapját, lényegét s az angol és amerikai unitarizmussal való kapcsolatait. A másikat dr. Csiki Gábor missziói lelkész írta, aki különben a szerkesztő-bizottságnak is tagja, „A magyarhoni unitárius egyház élete” címen. Ebben rámutat a XVI. századbéli magyarországi unitarizmusra, annak újabkori felújulására, jelen helyzetére, vallási és nemzeti hivatására s különböző irányu tevékenységére. Ezenkívül az Almanach ismerteti a különböző egyháztársadalmi alakulatokat, azok célkitűzéseivel. A lapokat és folyóiratokat, amelyek között a budapesti „Unitárius Értesítő” sajnálatos sajtóhiba folytán „Novitárius Értesítő” címen szerepel. Ezenkívül a budapesti közhivatalokról, pénzüzetekről, szanatóriumokról, a magyar gyógyfürdőkről, a honosításról stb. ad praktikus utasításokat. Közli a protestáns egyházi és világi vezetők rövid életrajzát arcképpel, akik között egyetlen unitárius sincsen és a protestáns egyházak és lelkészeinek névsorát. Ára 600 leu.

Kovács Lajos: „A mi tisztünk igazsága” címen adta ki azt az egyházi beszédét, amelyet Nagyajtán a háromszéki egyházkör közgyűlésén mondott, amely alkalommal Toók Mózes helybeli gondnok 20 és Darkó Lajos pénztáros 25 éves hivatali működését ünnepelték. A szépen felépített beszédben Máté III. 15. alapján arra a kérdésre felel, hogy „mi a mai unitárius ember kötelessége hitével, egyházával szemben?” Ára a brassói templomépítés javára 2 leu. Ugyancsak Kovács Lajos állította össze az „Unitárius Híradó” című egyházközségi lap III. évf. 4. számát, amelyben az őszi hálaadó ünnepekre való előkészítés mellett a templomépítés ügyét ismerteti s a közelgő téli időszakra a különböző egyesületek társadalmi működésének a programját írja körül.

K Ü L Ö N F É L É K .

Józan Miklós 40 éves jubileuma. A Duna-Tiszamenti unitárius egyházkör október 8-án ünnepli Józan Miklós esperes, püspöki vikárius 40 éves papi működésének jubileumát. Részt kérünk ebből az ünneplésből mi is, habár országhatár választ el tőlük. Résztkérünk, mert Józan Miklós innen indult a lelkiismereti szabadság bölcsőjétől s a kolozsvári unitárius kollégiumon, a polgárdii parochián, az oxfordi Manchester College-n, a torokói papi állomáson keresztül jutott el mai állomására. 1902-ben alakult meg ez az egyházkör, melynek azóta esperese, a vidéki egyházakat évközben többször látogatja s ahol nincs pap, sátoros ünnepek második napján felváltva prédikál és urvacsorát oszt. Három izben volt Amerikában, hol felkeresve a munkatelepeket együtt imádkozott a kivándorolt székely munkásokkal. Az összeomlás után 1920-ban a hódmezővásárhelyi köri közgyűlés kezdeményezésére az egyházkör új szervezetet kap. Ennek értelmében igazgató-tanács alakult, melynek egyházi elnöke. 1927-től kezdve tagja a szintén ujonnan szervezett felsőháznak. Ezen a címen a vikáriatus Fejérmegyében Sárbogárdon egy 220 kat. hold területű birtokot kapott.

1920-ban segédlelkészi állás szerveztetett. 1923-ban amerikai és angol testvéreink menekült hivek gondozására és egyetemi ifjak internátusa céljára megvásárolják az unitárius Misszióházat, mely mellé szintén lelkészi állás szerveztetett. Azóta élénkebb egyháztársadalmi munka foly. A budapesti unitárius egyházközség megalapításának 50 éves fordulóján 1926-ban építőmunkája elismeréséül a Signum Laudis kormányzói kitüntetést kapta.

A 40 éves forduló alkalmas időpont arra, hogy megálljunk egy pillanatra s visszatekintsünk arra az értékes építő munkára,